

GLoBe 2022-2026

Werken aan gedragen lokaal beleid

Geleerde lessen 2024

1. Inleiding

Het VVSG-programma GLoBe werkt in de periode 2022–2026 aan goed lokaal bestuur in zeven landen: België, Benin, Ecuador, Nicaragua, Rwanda, Senegal en Zuid-Afrika. Dit gebeurt op drie verschillende manieren. Eerst en vooral via veertien stedenbanden die door thematische samenwerking bijdragen aan goed lokaal bestuur. Daarnaast is er samenwerking met drie zusterverenigingen waarbij expertise wordt opgebouwd rond thema's zoals gender, participatie bij stedelijke planning en digitale toepassingen voor afvalinzameling. Tot slot werkt VVSG in België aan de versterking van lokale bestuurskracht door Vlaamse steden en gemeenten te ondersteunen bij het ontwikkelen van duurzaam en coherent lokaal beleid gebaseerd op de Agenda 2030.

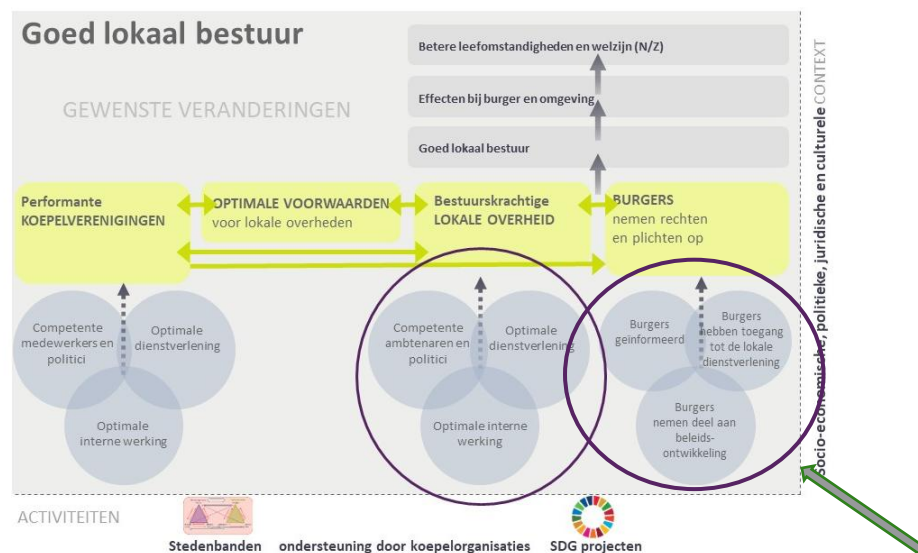
In de loop van het GLoBe-programma willen we bijleren over de elementen die bijdragen aan goed lokaal bestuur. VVSG heeft bij de opmaak van het programma geprobeerd om deze elementen visueel voor te stellen in een veranderingstheorie. Dit model helpt om verbanden te leggen tussen acties en resultaten, en om systematischer te leren uit onze praktijk.

Het is waardevol om regelmatig stil te staan bij elk van de elementen in deze veranderingstheorie. In 2024 richtten meerdere stedenbanden en zusterverenigingen zich expliciet op de **vraag hoe inwoners nauwer betrokken kunnen worden bij lokaal beleid**. Deze vraag wordt steeds urgenter in contexten waar vertrouwen in het bestuur

onder druk staat, overheidsmiddelen beperkt zijn en inclusieve besluitvorming belangrijker dan ooit is. Tegelijkertijd leeft in veel gemeenten het gevoel dat participatie moeilijk te organiseren is: hoe zorg je voor echte betrokkenheid, en niet enkel symboliek?

In deze 2-pager bundelen we **praktische voorbeelden, inzichten en aanbevelingen** over wat werkt én wat niet, op basis van concrete ervaringen van partners in het Zuiden. Daarbij focussen we op participatie van lokale actoren in het algemeen, met bijzondere aandacht voor jongeren, vrouwen en kwetsbare groepen. De geleerde lessen zijn relevant voor beleidsmakers, stedenbandverantwoordelijken en organisaties die lokale bestuurskracht willen versterken.

2. Strategieën voor effectieve participatie

Lokale platformen en overlegstructuren

Gemeenten zetten in op algemene publieke vergaderingen waar inwoners hun zorgen, ideeën en feedback kunnen delen. In Benin, Senegal en Rwanda worden deze momenten structureel ingebed in het beleid, zoals via maandelijkse overlegmomenten, raadplegingen per sector of consultaties met gemeenschapscomités. In Benin is er de wettelijke verplichting voor politici om minstens 2 keer per jaar een publiek platform te organiseren.

- In Senegal wordt burgerparticipatie gekoppeld aan acties zoals de "dag van salubrité", waarbij inwoners samenkomen voor opruimacties en gemeenschapsvorming. In Benin houdt men jaarlijks de 'jour de l'arbre'. Op die dag organiseren de lokale overheden aanplantacties. In Rwanda wordt elke maand de 'Umuganda' gehouden waarbij iedereen in de gemeenschap een taak moet opnemen ter verbetering van de openbare ruimte.

Communicatie en sensibilisering

- Lokale overheden gebruiken radiospots, publieke affiches en crieurs publics om mensen te informeren en activeren.
 - In verschillende projecten worden start-ups betrokken bij het ontwikkelen van participatietools, zoals interactieve communicatie via sociale media, online enquêtes of meldingsapps.
-

Participatieve planning en beleid

Steeds meer gemeenten kiezen ervoor om beleidsdocumenten zoals gemeentelijke ontwikkelingsplannen, meerjarenplannen en budgetten op een participatieve manier op te stellen. Dit gebeurt door middel van open consultaties, overleg met burgercomités, en specifieke inspraakmomenten met jongeren, vrouwen en middenveldorganisaties.

Een opvallende praktijk is het ontwikkelen van ‘burger-versies’ van strategische documenten: vereenvoudigde en toegankelijke versies van officiële beleidsplannen die uitleggen wat de gemeente van plan is, in begrijpelijke taal en met visuele ondersteuning. Deze versies verhogen de transparantie en zorgen ervoor dat inwoners begrijpen waar hun gemeente op inzet en hoe ze daarbij betrokken kunnen worden.

Door deze aanpak wordt beleidsplanning niet langer gezien als een puur technocratisch proces, maar als een gedeeld traject waarin inwoners actief meedenken, prioriteiten stellen en opvolging mee vormgeven. Dat zorgt voor meer legitimiteit, verhoogd eigenaarschap en betere afstemming op de noden van de gemeenschap.

Lokale verantwoordelijkheid stimuleren

Effectieve burgerparticipatie gaat verder dan inspraak: burgers actief medeverantwoordelijk maken voor lokale dienstverlening en gemeenschapsbeheer zorgt voor sterkere betrokkenheid en lange termijnresultaten.

In verschillende gemeenten worden bewoners aangemoedigd om zelf middelen te beheren of bij te dragen aan diensten, zoals afvalinzameling of waterbeheer. Zo zorgt de wijk Ndiobëntay in Senegal voor een gestructureerde inzameling van huishoudelijk afval via een moto-tricycle. Huishoudens betalen hiervoor maandelijkse bijdragen, en dankzij een transparant financieel beheer geniet het systeem breed draagvlak. Bovendien leveren inwoners vrijwillig extra steun: sommigen doneren brandstof, anderen helpen technisch bij het onderhoud van voertuigen. Deze gedeelde verantwoordelijkheid vergroot het eigenaarschap en draagt bij aan de duurzaamheid van het systeem.

Ook op het vlak van waterbeheer in Ecuador zien we gemeenschapscomités die vergaderen over verdeling, onderhoud en investeringen. Tijdens deze vergaderingen worden knelpunten besproken en collectieve oplossingen gezocht. In Nicaragua werden lokale coöperatieven van producenten gestimuleerd om via eigen bijdragen (in geld, materiaal of arbeid) de duurzaamheid van landbouwprojecten te verzekeren.

Door hen niet enkel te consulteren, maar ook effectief een rol te geven in de uitvoering en financiering van projecten, ontstaan duurzame lokale systemen gedragen door de gemeenschap zelf.

3. Geleerde lessen over effectieve participatie

Participatie moet structureel ingebed zijn

Hoewel veel gemeenten inspanningen leveren om hun burgers te betrekken, blijft participatie in de praktijk vaak beperkt tot tijdelijke initiatieven, zoals eenmalige infovergaderingen of projectgebonden consultaties. Zulke ad-hocmomenten kunnen waardevol zijn, maar hebben zelden een blijvend effect als ze niet ingebed zijn in een breder beleidskader.

Duurzame participatie vraagt om structurele verankering binnen het lokaal bestuur. In verschillende gemeenten werd vastgesteld dat participatie alleen effectief is als het een vaste plek krijgt in het beleid, in de werking van het gemeentebestuur én in het wettelijk kader.

Een goed voorbeeld hiervan is te vinden in Benin, waar het 'Code de l'administration territoriale' voorziet in duidelijke verplichtingen voor participatie. Gemeenten moeten onder andere tweemaal per jaar formele informatiesessies (reddition de compte) organiseren, beslissingen van de gemeenteraad publiek maken en organisaties uit het middenveld betrekken bij de uitvoering van beleid. Zulke verplichtingen creëren een systeem dat participatie niet afhankelijk maakt van goodwill of externe projectfinanciering, maar het verankert als een fundamenteel onderdeel van lokaal bestuur.

Bovendien nemen sommige gemeentebesturen eigen initiatieven om participatie juridisch te borgen, zoals het vastleggen van een maandelijkse "dag van salubrité" in een gemeenteraadsbesluit (zoals in Senegal). Ook het opnemen van participatieprocessen in officiële planningsdocumenten draagt bij aan de continuïteit ervan over legislaturen heen.

Communicatie is sleutel tot betrokkenheid

Een van de meest terugkerende lessen uit het werkveld is dat communicatie een cruciale randvoorwaarde is voor succesvolle burgerparticipatie. Wanneer het niet duidelijk is *wat* het doel is van een participatief traject, *waarom* de betrokkenheid van burgers belangrijk is, en *hoe* ze concreet kunnen deelnemen, ontstaat er snel verwarring, frustratie of onverschilligheid. Dit geldt zeker in contexten waar het vertrouwen in de overheid historisch zwak is.

In verschillende partnergemeenten wordt ingezet op proactieve, meertalige en laagdrempelige communicatie, met bijzondere aandacht voor doelgroepen die moeilijker toegang hebben tot schriftelijke of digitale informatie. Lokale radio's blijken hier een bijzonder effectief kanaal. In Senegal en Benin worden radiosspots, interactieve uitzendingen en publieke oproepen via *crieurs publics* gebruikt om grote delen van de bevolking te informeren en te activeren.

Daarnaast worden publieke fora, infomarkten en dorpsvergaderingen georganiseerd, waarbij het tweerichtingsverkeer centraal staat. Deze settings laten niet alleen toe dat burgers geïnformeerd worden, maar ook dat ze vragen stellen, aanbevelingen formuleren en zich gehoord voelen. Dat verhoogt het gevoel van betrokkenheid en gedeelde verantwoordelijkheid.

Vorming en capaciteitsopbouw zijn essentieel

Duurzame burgerparticipatie kan niet zonder een investering in menselijke capaciteit – zowel bij de bevolking als bij het lokaal bestuur. Participatie is niet vanzelfsprekend: het veronderstelt kennis van rechten en processen, vaardigheden om deel te nemen aan overleg, en het vertrouwen om in dialoog te gaan met het bestuur.

In verschillende partnergemeenten wordt daarom ingezet op gerichte vormingstrajecten:

- In Senegal (Tambacounda) werkt B3P met verschillende actoren uit het maatschappelijk middenveld. Hun rol (bv. meehelpen in aanleg van tuinen, afvaltriage, enz.) vereist **inhoudelijke begeleiding, technische vorming en sociaal-organisatorische ondersteuning** – zeker in projecten met agro-ecologische focus. Deze vormen van capaciteitsopbouw zijn essentieel om participatie zinvol te maken.
- In Senegal (Sokone) werd samengewerkt met een technisch opleidingscentrum voor de opleiding van jonge elektriciens. Dit initiatief ging verder dan beroepsopleiding: het stimuleerde lokaal ondernemerschap, versterkte de toegang tot basisdiensten voor inwoners, en creëerde een nieuwe generatie belastingbetalers en dienstverleners die de gemeente versterken.
- In Rwanda kregen technische ambtenaren van districtsbesturen een training over participatief ruimtelijk beleid, waarna ze meteen betrokken werden bij de opmaak van masterplannen voor stedelijke ontwikkeling. Door dit “learning by doing”-model werd niet alleen kennis overgedragen, maar werd deze ook meteen toegepast in de praktijk.
- In Benin functioneert de publieke Radio niet alleen een communicatiemiddel, maar functioneert ook als **informeel leermiddel**: het verspreidt kennis over gemeentelijke diensten, rechten, beleid en participatiemogelijkheden. Door interactie (inbellen, vragen stellen), leren burgers omgaan met beleidsinformatie en participeren ze beter geïnformeerd.

Daarnaast blijkt dat participatieprocessen duurzamer zijn wanneer gemeenten investeren in interne kennisdeling en coördinatieteams in plaats van te werken met één sleutelfiguur. Dit vermindert de impact van personeelsswissels en zorgt voor continuïteit.

Tot slot is ook digitale capaciteitsopbouw cruciaal. Gemeenten die leren werken met eenvoudige tools voor documentatie, opvolging en communicatie (zoals dashboards, of Google Drive) kunnen participatieprocessen beter plannen, opvolgen en verduurzamen.